

СУЧАСНА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341.172

Задорожній О.В.*

РОЗВИТОК ПРАВОВИХ ФОРМ ПРИКОРДОННОГО ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У 2010-2012 р.р.

Анотація. В статті розглянуто останні тенденції правового – законодавчого та договірною регулювання прикордонного та міжрегіонального співробітництва прикордонних областей та регіонів України та Російської Федерації.

Ключові слова: угода про прикордонне співробітництво, євро регіони, програма міжрегіонального і прикордонного співробітництва.

Аннотация. В статье рассмотрены последние тенденции правового - законодательного и договорного регулирования приграничного и межрегионального сотрудничества приграничных областей и регионов Украины и Российской Федерации.

Ключевые слова: соглашение о приграничном сотрудничестве, евро регионы, программа межрегионального и приграничного сотрудничества

Abstract. The paper considers recent trends legal - legal and contractual - regulation border and interregional cooperation in border regions and regions of Ukraine and the Russian Federation.

Keywords: agreement on border cooperation, Euroregions, a program of inter-regional and cross-border cooperation

Період 2010-2012 р. позначився продовженням тенденції до активізації україно-російської прикордонної співпраці. Зокрема, було значно розширено правову базу у цій сфері. 27 жовтня 2010 р. Кабінет Міністрів України та Уряд Російської Федерації уклали Угоду про міжрегіональне та прикордонне співробітництво між Україною та Російською Федерацією [1, с. 211] (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 479 від 31.05.2012 р. [2], набула чинності 14.06.2012 р.).

Угодою передбачено (ст. 3), що Сторони сприяють розвитку торговельно-економічного, науково-технічного, соціального, культурного, етнокультурного, гуманітарного співробітництва між регіонами, у тому числі між прикордонними регіонами, розвитку інфраструктури прикордонних регіонів, а також розвитку співпраці у сфері освіти, охорони здоров'я, інформаційних технологій, енергетики, агропромислового комплексу та в інших сферах.

* професор, завідувач кафедри міжнародного права інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

При цьому визначено, що компетентні органи Сторін з метою здійснення міжрегіонального та прикордонного співробітництва: укладають угоди в порядку, передбаченому законодавством Сторін, у тому числі за окремими напрямами міжрегіонального та прикордонного співробітництва; розробляють спільні програми та проекти у сфері міжрегіонального та прикордонного співробітництва та беруть участь у їхній реалізації; здійснюють інформаційний обмін з питань міжрегіонального та прикордонного співробітництва (ст. 4 Угоди).

У ст. 8 закріплено, що з метою встановлення і розвитку торговельно-економічних зв'язків між суб'єктами господарювання Сторони вживають заходів, спрямованих на формування системи державної підтримки пріоритетних напрямів розвитку міжрегіонального та прикордонного співробітництва, гармонізацію законодавства Сторін у частині забезпечення сприятливих умов взаємодії [1, с. 211]. Крім того, Сторони зобов'язались створювати сприятливі умови при здійсненні перевезень вантажів і пасажирів між прикордонними регіонами, а також для транзиту вантажів і пасажирів на території своєї держави (ст. 9), сприяти співробітництву між компетентними органами Сторін на територіях прикордонних регіонів у сфері охорони навколишнього середовища (ст. 10), а також взаємодії та обміну інформацією щодо облаштування пунктів пропуску через українсько-російський державний кордон; сприяти протидії транскордонній протиправній діяльності (ст. 11) [1, с. 211].

4 жовтня 2010 року у м. Геленджик (Росія) відбувся Перший українсько-російський міжрегіональний економічний форум під патронатом Президентів України і РФ. Під час Форуму була підписана Програма міжрегіонального і прикордонного співробітництва України і Російської Федерації на 2011-2016 рр [3]. Пріоритетними напрямками співпраці у Програмі визначені:

- вдосконалення нормативно-правової бази міжрегіонального та прикордонного співробітництва Російської Федерації та України;
- надання системної підтримки на державному, регіональному та місцевому рівні реалізації спільних проектів у пріоритетних сферах співробітництва суб'єктів Російської Федерації і адміністративно-територіальних утворень України;
- вдосконалення взаємодії на державному, регіональному та місцевому рівнях з питань розвитку міжрегіонального та прикордонного співробітництва та реалізації проектів;
- вдосконалення взаємодії у сфері прикордонного, митного та інших видів контролю, що здійснюються на державному кордоні;
- ефективна взаємодія у правоохоронній сфері, щодо зайнятості та трудової міграції, територіального планування, конкурентної політики, міжнаціональної політики, ЗМІ тощо;
- розвиток міжмуніципального співробітництва та побратимських зв'язків по лінії малих і середніх міст, особливо прикордонних суб'єктів Російської Федерації і адміністративно-територіальних утворень України;
- сприяння розвитку малого бізнесу з метою створення нових робочих місць і розвитку сучасної інфраструктури прикордонних регіонів;
- створення майданчиків для обговорення питань розвитку міжрегіонального та прикордонного співробітництва, обміну досвідом по різних напрямках діяльності, розвиток інших інститутів співпраці.

При цьому, Програмою визначено пріоритетні сфери співпраці суб'єктів Російської Федерації і адміністративно-територіальних утворень України. Серед них – торговельно-економічна сфера; паливно-енергетичний комплекс; промисловість; транспорт; агропро-

мисловий комплекс; охорона здоров'я та соціальна політика; будівництво; інформаційні технології і зв'язок; наука та освіта; екологія та природоохоронна діяльність; попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій; прикордонний і митний контроль; правоохоронна діяльність; туризм, культура, спорт та молодіжна політика [3].

Під час проведення 8-го засідання Комітету з економічного співробітництва Україно-російської міждержавної комісії (7 червня 2011 р.) було підписано План з реалізації Програми, що містить конкретні заходи щодо розвитку міжрегіонального співробітництва на основі пропозицій від українських і російських регіонів.

Як уже зазначалось, у жовтні 2011 р. укладено низку угод, пов'язаних із перетином україно-російського кордону: Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво і взаємодію у сфері розбудови пунктів пропуску через українсько-російський державний кордон [4, с. 968], Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів України та Російської Федерації [5], Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні [6, с. 24].

Крім того, продовжувалася практика активізації співробітництва шляхом укладання угод, програм і протоколів на міжрегіональному рівні. Таких документів за роки незалежності підписано більше 220, а у період 2010-2012 рр. з'явилося понад 30 нових угод. Серед них – Угода про торгівельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво між Донецькою Облдержадміністрацією та Адміністрацією Краснодарського краю від 18.10.2011 р., Протокол до Угоди між Донецькою ОДА та Адміністрацією Краснодарського краю торгівельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво від 19.10.2011 р., План заходів на 2012-2014 рр. щодо реалізації Угоди між Донецькою та Новосибірською областями торгівельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво, Угода між Запорізькою ОДА та урядом Новосибірської області торгівельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво 2011 р., План заходів на 2012-2014 рр. щодо реалізації Угоди між Херсонською ОДА та урядом Новосибірської області торгівельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво тощо.

На жаль, переважно ці угоди є рамковими, тобто визначають лише контури співробітництва. Тому актуальною задачею залишається розробка таких механізмів і форм співробітництва, що дозволили б встановлювати прямі торгово-економічні відносини між господарюючими суб'єктами обох країн, створювати нові спільні формати взаємодії, укладання міжрегіональних програм підтримки малого і середнього бізнесу. Останнім часом такі механізми вже з'являються [7].

Щодо інституційного механізму прикордонної співпраці, то двостороннє співробітництво відбувалось в рамках Підкомісії з питань міжрегіонального і прикордонного співробітництва Комітету з питань економічного співробітництва Україно-російської міждержавної комісії. Крім того, активізувались контакти між адміністративно-територіальними суб'єктами України і РФ.

Певний імпульс міжрегіональному і транскордонному співробітництву надала й зустріч Президентів України і РФ із керівниками прикордонних регіонів обох країн, що відбулася 21 квітня 2010 р. в Харкові. Сторони обговорили питання двостороннього співробітництва у політичній, економічній, військово-технічній, гуманітарній сферах, сфері прикордонного співробітництва.

26-28 вересня 2010 р. у м. Єкатеринбург (Росія) був проведений перший Уральський форум українсько-російського співробітництва. Під час Форуму було підписано 7 міжрегіональних угод, 3 протоколи про наміри, а також Угоду про співробітництво між Союзом промисловців і підприємців України і Російським союзом промисловців і підприємців. 24-25 травня 2011 року у Києві відбувся Другий форум, було підписано близько п'ятнадцяти угод, протоколів, планів торгово-економічного і науково-технічного співробітництва між регіонами, підприємствами України й Уральського федерального округу Російської Федерації у сферах енергетики, металургії, машинобудування, агропромислового комплексу і створення міжнародних транспортних коридорів.

19-20 травня 2011 р. у Санкт-Петербурзі відбувся Форум «Санкт-Петербург – регіони України», ініціатором якого виступила губернатор м. Санкт-Петербург В. Матвієнко. Було організовано чотири «круглі столи» з таких тем: «Питання управління міським господарством», «Економічний розвиток, промислова політика і торгівля», «Співробітництво у сфері культури і туризму», «Співробітництво у сфері науки, середнього, професійно-технічного і вищого навчання». Під час Форуму були підписані угоди про співробітництво між Луганською, Черкаською обласними державними адміністраціями й Урядом Санкт-Петербурга [7].

Проте, основним механізмом активізації російсько-українського прикордонного співробітництва протягом 2010-2012 рр. було подальше впровадження достатньо ефективної і розповсюдженної в Європейському Союзі форми міжрегіонального і прикордонного співробітництва – єврорегіонів [8, с. 154]. Продовжувався розвиток чотирьох україно-російських єврорегіонів – «Дніпро» (за участю Брянської, Гомельської, Чернігівської областей), «Ярославна» (за участю Курської і Сумської областей), «Слобожанщина» (за участю Белгородської і Харківської областей), «Донбас» (за участю Ростовської, Луганської і Донецької областей) [9, с. 178].

Слід зазначити, що функціонування єврорегіонів протягом останніх років відбувалося відповідно до положень Державної Програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр. [10], затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України 1 грудня 2010 р. [11] Програма передбачає активізацію соціально-економічного, науково-технічного, екологічного, культурного розвитку суб'єктів транскордонного співробітництва. Особливий акцент у Програмі зроблено на забезпечення реалізації великомасштабних проектів транскордонного співробітництва в рамках програм Євросоюзу, забезпечення підвищення рівня життя населення та розвиток соціальної сфери прикордонних регіонів, а також поглиблення співпраці в рамках існуючих єврорегіонів та створення нових [10].

Активізація прикордонної співпраці визначена й однією з цілей Стратегії економічного розвитку Співдружності Незалежних Держав на період до 2020 р. [12], затвердженої Рішенням Ради голів урядів СНД 14 листопада 2008 р. [13] У Стратегії передбачені наступні основні напрямки взаємодії, спрямовані на регіональний розвиток прикордонних територій: поступове формування міждержавного регіонального ринку товарів, послуг, капіталу, робочої сили; встановлення прямих економічних зв'язків між регіонами; розвиток прикордонної торгівлі; сприяння створенню на прикордонних територіях особливих або спеціальних економічних зон; здійснення спільних інвестиційних проектів; розширення співробітництва у сфері сільського господарства, транспорту, інформаційних технологій і зв'язку; оптимальне економічне використання прикордонних територій, розвиток на цих територіях виробничої й соціальної інфраструктури; проведення на прикордонних територіях спільних заходів щодо моніторингу й охорони навколишнього середовища, забезпеченню санітарної охорони територій; розвиток прикордонного туризму.

Загалом, діяльність україно-російських єврорегіонів дозволила досягти (щоправда, у різній мірі) інтенсифікації зовнішньоторговельних операцій, підвищити інвестиційну привабливість територій, налагодити співпрацю у науковій та інноваційній сферах [14]. Діяльність створеного у 2003 р. єврорегіону «Дніпро» [15] протягом останніх років дозволила реалізувати наступні проекти: управління процесом розвитку територій єврорегіону, серія навчальних тренінгів з питань управління проектами для неурядових організацій, проект «Пріоритети та механізми прийняття рішень по територіальному розвитку у співпраці з громадськістю», Конференція з проблем реабілітації територій постраждалих від аварії на Чорнобильській атомній електростанції, Кластерна модель розвитку туризму.

В рамках діяльності єврорегіону «Дніпро» щорічно проводиться ряд культурних, спортивних та інших заходів, у тому числі: щорічні конференції з питань діяльності єврорегіону, міжнародні туристичні форуми, виставки товарів «Сіверські контракти». Таким чином, проекти, що реалізуються в рамках єврорегіону «Дніпро» мають переважно гуманітарне та культурне направлення та суттєво не впливають на економічне становище регіонів-учасників. Крім того, як відзначає О.Рогова, наразі чітко не артикульовані транскордонні проблеми, що потребують спільного вирішення, за роки існування єврорегіону не розроблена і не затверджена стратегія його розвитку, організаційна структура є неефективною, існуючий механізм координації спільних дій у рамках єврорегіону є неефективним, фінансування проектів є недостатнім [16].

Функціонування заснованого у 2007 р. єврорегіону «Ярославна» (Сумська і Курська області), поряд з іншими факторами, дозволило досягти значного збільшення обсягів зовнішньоторговельних операцій, причому із помітною перевагою експорту [17, с. 100-105]. Якщо у 2007 р. зовнішньоторговельний оборот Сумської області з Курською областю в рамках єврорегіону «Ярославна» склав 21,3 млн. дол. США [18], то у 2011 р. – 46 млн. дол. США (експорт у загальних обсягах зовнішньої торгівлі у 2011 р. склав 98%) [17].

Протягом 2012 р. в рамках єврорегіону «Ярославна» відбувалась реалізація 14 угод і протоколів про співробітництво на рівні міст і районів Сумської і Курської областей; низки угод про співпрацю в освітній сфері; угод між державними органами у сфері науки, державної служби, зайнятості, підприємництва, сільського господарства, туризму. Продовжується розробка концепції розвитку транскордонного співробітництва у напрямку зниження екологічного навантаження прикордонних областей-учасниць єврорегіону, концепції поведінки з відходами на регіональному рівні, а також проекту єдиного порядку поведінки з побутовими та промисловими відходами в областях-учасницях.

Було проведено ряд двосторонніх заходів, серед яких – «круглий стіл» на тему «Стан розвитку транскордонного співробітництва у рамках єврорегіону «Ярославна» (20.05.2010 р.); низка засідань спільних міждепутатських робочих груп Курської і Сумської областей; засідання Ради єврорегіону; Міжнародна універсальна виставка міжрегіональної і зовнішньоекономічної співпраці «Слобожанський міст – 2011»; виставка «Дні російських регіонів»; форум «Кордон – середовище інновацій» (8-9.09.2011 р.); 40-е ювілейне засідання Генеральної Асамблеї та Щорічної Конференції Асоціації європейських прикордонних регіонів (22-23.09.2011 р.), IX Міжнародна універсальна виставка «Слобожанський міст – 2012» (6-8.09.2012 р.) [19].

Протягом 2010-2012 рр. продовжував своє функціонування і єврорегіон «Слобожанщина» на базі Белгородської та Харківської областей. Сучасне геополітичне положення областей, розвиток транскордонного співробітництва шляхом діяльності єврорегіону «Слобожанщина» сприяє подальшому розвитку співпраці відповідних регіонів України і Російської Федерації як один з одним, так і з регіонами інших країн СНД.

В осяжному майбутньому в рамках єврорегіону «Слобожанщина» передбачається будівництво міжнародного аеропорту, прикордонного індустриального комплексу, прикордонного експортного терміналу, прикордонного виставкового комплексу [20, с. 61]. Також в рамках даного проекту планується будівництво між Белгородом і Харковом автотраси, що відповідатиме європейським стандартам. Також передбачається, що на базі Вовчанського промислового вузла буде створено спеціалізований прикордонний індустриальний комплекс, який міг би в перспективі виконувати функцію зони вільного економічного розвитку.

Проте, однією з основних проблем економічної співпраці в рамках єврорегіону «Слобожанщина» є бюрократична процедура митного оформлення вантажів на російсько-українському кордоні [21, с. 148].

Після низки зустрічей та консультацій 29.10.2010 р. було підписано Угоду про створення єврорегіону «Донбас», який наразі включає в себе Ростовську область Російської Федерації, Луганську і Донецьку області України (число учасників і територія діяльності єврорегіону можуть бути змінені на підставі рішення Ради єврорегіону з ініціативи однієї зі Сторін).

Відповідно до Угоди основною метою створення єврорегіону «Донбас» є сприяння соціально-економічному розвитку Ростовської області Російської Федерації, Луганської та Донецької областей України, охороні навколишнього середовища, науковому, освітньому, культурному і спортивному співпраці Сторін.

Правовий статус, структура, цілі єврорегіону, а також напрямки співпраці визначені у Статуті єврорегіону, який є невід'ємною частиною Угоди. Координаційно-консультативні органи єврорегіону формуються відповідно до Статуту. Сторони сприяють створенню спільних підприємств з реалізації проектів у рамках єврорегіону, а також прикордонному співробітництву юридичних осіб двох держав. Фінансування діяльності єврорегіону здійснюється кожною із Сторін. Проекти та заходи, які реалізуються в рамках єврорегіону, можуть фінансуватися із зовнішніх джерел [22].

Реалізація основних напрямів прикордонного співробітництва єврорегіону здійснюється за погодженням Сторін. Участь у єврорегіоні не позбавляє Сторони права встановлювати дво- або багатосторонні зв'язки зі структурами, що не входять до складу єврорегіону. Кожна із Сторін має право вільного виходу з нього. Для виходу з єврорегіону необхідно сповістити координаційно-консультативні органи не пізніше, ніж за шість місяців до виходу [23].

Перспективу розвитку єврорегіону «Донбас» окреслює Стратегія розвитку єврорегіону «Донбас» до 2020 року [24], яку було схвалено на засіданні Ради єврорегіону 10 квітня 2012 р. у м. Луганськ. У стратегії, серед іншого, зазначено: «Місія єврорегіону «Донбас» полягає в міжнародній інтеграції Донецької та Луганської областей України та Ростовської області Російської Федерації в економічній і соціальній сферах. Стратегічна мета єврорегіону «Донбас» полягає в розвитку інтеграційного співробітництва його учасників.

Досягнення стратегічної мети забезпечується за допомогою реалізації наступних завдань: всебічний економічний розвиток; розвиток комунікацій, транспорту і зв'язку; розвиток науки, нових технологій, освіти; розвиток культури, спорту, побратимських зв'язків, відзначення ювілейних та пам'ятних дат в загальній історії Росії та України; поліпшення стану навколишнього середовища; реалізація державної молодіжної політики; ліквідація надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; сприяння розширенню контактів між жителями прикордонних територій, розвитку співробітництва між установами

та організаціями, а також суб'єктами господарської діяльності; сприяння в рамках чинного законодавства Російської Федерації і України спрощенню прикордонних і митних процедур перетинання кордону; поліпшення якості життя населення, в тому числі за допомогою розробки і реалізації заходів для збільшення зайнятості; розвиток регіональної економіки за допомогою поліпшення інфраструктури прикордонних районів [25].

Реалізація основних напрямів прикордонного співробітництва євро регіону здійснюється за погодженням Сторін. Участь у євро регіоні не позбавляє Сторони права встановлювати дво- або багатосторонні зв'язки зі структурами, що не входять до складу євро регіону [26].

У жовтні 2011 р. на засіданні Ради євро регіону «Донбас» у Донецьку було підписано Угоду про входження Донецької області до складу євро регіону. Іншим центральним питанням порядку денного засідання стало підписання Протоколу №1 про внесення змін та доповнень до Угоди про створення євро регіону «Донбас» [27] і Статуту євро регіону [28]. Згідно з цими документами, Донецька область є рівноправним учасником євро регіону «Донбас» та входить до його складу разом з Ростовською областю і Луганською областю. Другою знаменною подією порядку денного стало підписання Угоди про співробітництво між Законодавчими Зборами Ростовської області Російської Федерації і Донецькою обласною радою України [29].

У 2012 р. в рамках функціонування євро регіону «Донбас» було проведено низку заходів – зустрічей, засідань, виставок. 9 вересня в Ростові-на-Дону відбулося засідання Секретаріату євро регіону «Донбас», присвячене питанням організації роботи місцевих прикордонних пунктів пропуску, синхронізації їхнього розвитку в межах території об'єднання. Учасники засідання розглянули реалізацію проектів співробітництва в рамках євро регіону та звернення Уряду Воронежської області Російської Федерації про її приєднання до євро регіону «Донбас». Всього на 01.11.2012 р. проведено 3 засідання Ради євро регіону «Донбас», 5 засідань Секретаріату євро регіону «Донбас» та 16 засідань Луганського регіонального відділення євро регіону «Донбас». Проведення чергового засідання Ради євро регіону «Донбас» заплановано на кінець 2012 року в м. Ростові-на-Дону.

З 21 по 23 вересня 2012 р. у Маріуполі вперше пройшла універсальна виставка-ярмарок «Євро регіон Донбас - 2012». Участь у цьому заході взяли понад 200 товаровиробників з різних регіонів України, Ростовської та Луганської областей [30]. Варто зазначити, що вже за перший рік існування євро регіону «Донбас» товарообіг між Ростовською областю і Україною збільшився на 300 млн. доларів при сукупному зростанні майже на 50% [31].

Список використаних джерел

1. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про міжрегіональне та прикордонне співробітництво між Україною та Російською Федерацією від 27.10.2012 р. // Офіційний вісник України. – № 73. – 05.10.2012.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2012 р. № 479 «Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про міжрегіональне та прикордонне співробітництво між Україною та Російською Федерацією» // Урядовий кур'єр. – № 110. – 21.06.2012.
3. Программа межрегионального и приграничного сотрудничества Российской Федерации и Украины на 2011-2016 годы от 04.10.2010 г. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/643_382.

4. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво і взаємодію у сфері розбудови пунктів пропуску через українсько-російський державний кордон від 18.10.2011 р. // Офіційний вісник України. – 07.09.2012. – № 65. – Том 2.
5. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів України та Російської Федерації від 18.10.2007 р. // Офіційний вісник України. – 25.05.2012. – №37.
6. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні від 18.10.2011 р. // Офіційний вісник України. – 13.02.2012. – № 10.
7. Міжрегіональне та транскордонне співробітництво між регіонами України і суб'єктами Російської Федерації // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/print/58036.htm>.
8. Вардомский Л.Б. Российское порубежье в условиях глобализации: [монография] // М.: Книжный дом «Либроком». – 2009.
9. Чуприна О.О. Прикордонне співробітництво регіонів: сучасні тенденції розвитку // Вісник економічної науки України – №1 – 2011.
10. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки // Асоціації органів місцевого самоврядування харківської області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://association.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=361%3A-----20112015-&catid=98%3A2011-08-11-15-45-03&Itemid=37
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. №1088 «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки» // Урядовий кур'єр. – № 230. – 08.12.2010.
12. Стратегия экономического развития Содружества Независимых Государств на период до 2020 года // Официальный сайт Содружества Независимых Государств [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cis.minsk.by/page.php?id=18764>.
13. Решение Совета глав правительств Содружества Независимых Государств от 14 ноября 2008 года о Стратегии экономического развития Содружества Независимых Государств на период до 2020 года // Официальный сайт Содружества Независимых Государств [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cis.minsk.by/page.php?id=18764>.
14. Верстык А.В., Дроненко І.О. Аналіз функціонування євро регіонів // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – №2. – 2012.
15. Євро регіон «Дніпро»: призначення та перспективи // Чернігівська обласна Агенція регіонального розвитку «Вектор» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vektor.cn.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=178%3Avroregion-qdnproq-priznachennya-ta-perspektivi&catid=21%3Anews-soc-cat&Itemid=139&lang=uk – 04.04.2011.
16. Рогова О.В. Інноваційні механізми стимулювання євро регіонального співробітництва // Економічний форум. – №3. – 2012.
17. Пода А. Аналіз зовнішньоторговельної активності євро регіонів України та її впливу на формування конкурентних переваг // Економічний аналіз. – №7. – 2010.

18. Дегтярєва І.О. Аналіз конкурентних переваг Сумської області // Науковий вісник Академії муніципального управління. – №3. – 2010.
19. Єврорегіон «Ярославна» // Сумська обласна державна адміністрація, Головне управління економіки. – 2012. – 33 с.
20. Піріашвілі О.Б., Амбросенко О.П., Федяй Н.О. Розвиток єврорегіонів на території України // Економіка і прогнозування. – №3. – 2011.
21. Павлов К.В., Растворцева С.Н. Российско-украинское экономическое сотрудничество: проблемы и перспективы // Вісник Запорізького національного університету. – №1(4). – 2009.
22. Угода про створення єврорегіону «Донбас» // Луганська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.loga.gov.ua/netcat_files/1931/1604/h_01c5161cead23c9d061f560e03ddb704.
23. Єврорегион «Донбасс»: объединяя потенциалы // Еврорегион «Донбасс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroregion-donbass.ru/about.php>.
24. Стратегия социально-экономического развития Еврорегиона «Донбасс» до 2020 года от 10.04.2012 г. // Луганська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.loga.gov.ua/oda/ter/tpr/activity/donbas/>.
25. Помикалов О.О. Застосування «Е-технологій» як механізму взаємодії суб'єктів Єврорегіону «Донбасс» // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – №14. – 2012.
26. Еврорегион «Донбасс»: объединяя потенциалы // Еврорегион «Донбасс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroregion-donbass.ru/about.php>.
27. Протокол №1 о внесении изменений и дополнений в Соглашение о создании Еврорегиона «Донбасс» // Еврорегион «Донбасс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroregion-donbass.ru/docszakon.php>.
28. Устав єврорегіону «Донбасс» // Еврорегион «Донбасс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroregion-donbass.ru/docszakon.php>.
29. Календарь событий Еврорегиона «Донбасс» // Еврорегион «Донбасс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroregion-donbass.ru/eventnews.php>.
30. Ключевые события еврорегиона «Донбасс» // Еврорегион «Донбасс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroregion-donbass.ru/mainnews.php>.
31. Інформація про роботу транскордонного об'єднання Єврорегіон «Донбасс» // Луганська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.loga.gov.ua/oda/ter/tpr/activity/donbas/>